

DOBROGEA ȘI MAREA NEAGRĂ ÎN AMINTIRILE REGINEI MARIA

dr. Luminița GIURGIU*

În anul 1925, la Londra, la Editura Duckworth, a apărut, în limba engleză, cartea „*The Country that I Love: An Exile's Memories. Illustrated by Queen Elizabeth of Greece*” [„Țara pe care o iubesc. Memorii din Exil. Cu ilustrații de Regina Elisabeta a Greciei”].

În „*Prefață*”, Regina Maria va rememora cuvintele spuse de „un bătrân profesor” – Nicolae Iorga: „Vom publica fiecare capitol în ziarul cel mai citit de toată lumea, cel care ajunge în tranșee și în cătunele cele mai îndepărtate. În felul acesta, glasul Majestății Voastre va răzbate până la cei ce nu v-au văzut niciodată, veți deveni o realitate pentru ei, vă vor simți inima bătând în același ritm cu a lor și sufletul împărtășindu-le întreaga suferință – un lucru minunat pentru ei și pentru Majestatea Voastră deopotrivă. Nu mulți suverani sunt înzestrați cu acest har, folosiți-l; trebuie să începeți chiar acum, lăsați deoparte orice șovăială, orice teamă, orice stânjenală. Eu voi traduce ceea ce scrieți pe măsură ce o faceți, iar cu cât veți înfățișa mai multe locuri, cu atât veți putea fi sigură că ajungeți la inimile cititorilor veniți chiar din acele locuri. Credeți-mă, este datoria Majestății Voastre de a folosi această forță a exprimării ce v-a fost hărăzită; desigur, e ceva neobișnuit pentru o Regină, dar situația în care ne aflăm nu e oare în mod tragic neobișnuită? Nu suntem oare datori să ajutăm când putem, așa cum putem fiecare?”.

Și astfel, „Am început prin a scrie câteva pagini, spunându-le tuturor că inima mea bate pentru ei, că le împărtășeam durerea, neliniștea, umilința, încurajându-i să înfrunte adversitățile prezentului cu hotărârea de a rămâne de nezdruccinat, de a nu se lăsa cuprinși de deznădejde. Odată ce le-am stârnit emoția și i-am făcut să mă asculte, le-am menținut treaz interesul publicând din două în două săptămâni câte un capitol ce descria un ținut ce ne fusese smuls. Se obișnuiseră să aștepte cu nerăbdare apariția acestor capitole, care au fost tipărite apoi într-un mic volum, pe o oribilă hârtie de război, cu o cerneală și mai oribilă”.

Capitole au fost publicate în foileton, în ziarul „*Neamul Românesc*”. Săptămânal, într-un tiraj de 15.000 de exemplare, au fost trimise pe front sub formă de broșuri. Astfel Regina – „*prințesa născută într-o țară îndepărtată*” – atrasă „atât de mult de farmecul țării de adopție”, a reușit să o

---

*Comisia Română de Istorie Militară.

descrie „atât de potrivit”, să scrie mai mult pentru că „existau mai multe frumuseți ce se cereau descrise”¹.

Am ales paginile în care sunt evocate Dobrogea și Marea Neagră, atât de dragi sufletului sensibil și delicat al Reginei inimilor românești.

„Marea! Am vorbit de câmpii, de dealuri și de munți; mă voi odihni acum puțin la țărmul mării!

Cum m-am născut pe o insulă, marea exercită asupra mea o atracție pe care nimic nu o poate egala. Îi iubesc fiecare înfățișare și fiecare capriciu al ei mi-e cunoscut. Am străbătut marea la bordul ambarcațiunilor cu pânze, am călătorit și cu vaporul, am înotat în valurile ei. Iubesc vuietul ei etern și zgomotul făcut de valuri când se sparg la țărm.

Micul și viteazul port Constanța a fost cândva bucuria și mândria noastră; din mulțimea de supărări, una dintre cele mai amare a fost pierderea sa. Era singurul nostru contact cu nesfârșitul apelor, pe care toate țările tânjesc să-l aibă. O țară fără ieșire la mare e o țară care trăiește doar pe jumătate! Constanța nu era prea mare și nici foarte întinsă în comparație cu alte orașe portuare, dar pentru noi era importantă; îi urmăream prin urmare dezvoltarea cu mândrie și interes. Îi cunoșteam navele, ofițerii, marinarii; știam sunetul fiecărui semnal, semnificația fiecărui pavilion; îi cercetasem fiecare colțisor ascuns, ieșiserăm de aici în larg pe vreme liniștită sau pe furtună.

Era bucuria noastră să privim navele care intrau în port și pe cele ce ieșeau în larg; voiam întotdeauna să vedem ce pavilion arborează.

Bătrâna Regină Elisabeta împărtășea dragostea ce-o purtam Constanței. I se construise un mic pavilion sub nivelul falezei, chiar pe estacadă, unde în anii ei târzii petrecea multe zile de tihnă binemeritată.

Mă întreb dacă mai există căsuța cea drăguță, în care am locuit și eu. Valurile se spărgeau la temelia ei, pescărușii se roteau ca niște nori alburii deasupra acoperișului, soarele se reflecta orbitor în ferestre, iar în zilele de furtună vântul se răsuca vuind în jurul ei.

Înveșmântată în alb, bătrâna Regină putea fi adeseori văzută pe terasă, odihnindu-se într-un scaun confortabil, scrutând, cu privirile ei obosite, zarea nesfârșită, aidoma nostalgiei ce îi umplea sufletul neostoit. Vaierul mării îi însoțea gândurile, iar ambarcațiunile cu pânze ce pluteau în larg păreau iluzii ce o părăseau una câte una.

---

¹Maria Regina României, *Țara pe care o iubesc. Memorii din exil. Cu ilustrații de Regina Elisabeta a Greciei*, traducere din engleză Maria Berza, Editura Humanitas, București, 2016, pp. 5 - 9.

În timpul nopții se ridica adeseori din pat ca să salute navele ce părăseau portul sau să le întâmpine pe cele ce se pregăteau să intre. Marinarii îi știau bine silueta albă ca neaua, iar Constanța era mândră de dragostea pe care i-o purta.

Plăcându-mi o viață mai activă, nu stăteam să privesc marea dintr-un singur loc. Pe nesfârșitele întinderi de plajă de la Mamaia, porneam în galop luându-mă la întrecere cu vântul, adeseori forțându-mi calul nărăvaș să intre în apă, până când talazurile se izbeau de mine ca de o stâncă singuratică. Furia lor era pentru mine o desfătare, dar uneori spuma veșnic involburată, în mijlocul căreia stăteam, mă amețea. Însăpăimântat, calul începea să necheze și încerca să scape, în timp ce stoluri întregi de pescăruși albi se roteau țipând în jurul capetelor noastre.

În zilele liniștite, apa era de un albastru profund, ca de gențiană, o vastă suprafață azurie în care se reflectau razele soarelui, spărgându-se în grămăjoare strălucitoare de diamante.

Plaja de la Mamaia e atât de lungă, încât nu i-am atins niciodată limitele; ea se întinde ca un drum argintiu, fără sfârșit. Am văzut multe căruțe îndreptându-se spre mine pe plaja aceea, conduse de oameni aparținând numeroaselor seminții ce trăiesc în Dobrogea. Turci cu turbane colorate și chipurile pasive, răbdătoare, ruși cu bărbi roșcate și ochi albaștri, care înviorează peisajul cu cămășile lor stacojii, români cu ochi negri ce-și duc mărfurile să le vândă la oraș. Căruțele înaintau cu greu prin nisip, cu câte o roată în apă, iar culorile țipătoare ale straielor localnicilor se reflectau în șiruri lungi în apa mării.

Dobrogea e o regiune cu întinderi vaste. Drumurile ei sunt atât de nesfârșite, încât caii joacă aici în mod firesc un rol important; prin urmare, în această parte a țării poți întâlni niște cai splendizi. Puternici, robuști și ageri, ei sunt atât de bine țesălați, încât soarele se oglindește pe trupurile lor. Cu ochiul meu de cunoscător, puteam să le admir silueta zveltă, pulpele puternice, picioarele subțiri și curate. Priviri cunoscătoare, de apreciere, pentru calul meu pursânge pe care galopam, veneau și din partea celorlalți călăreți, care-și întorceau întotdeauna capetele, urmărindu-l plini de admirație. Am schimbat astfel multe zâmbete de firească simpatie cu acești trecători necunoscuți.

De multe ori am întâlnit șiruri lungi de căruțe ce duceau călduri de turcoaice în veșmintele lor închise la culoare, descoperindu-și pentru o clipă fețele ca să se uite după femeia necunoscută ce călărea un cal nemaivăzut. Ca un stol de păsări ciudate, albastre, negre și cenușii, erau îngrămădite una într-alta în căruțele lor. Soarele privea în jos către acest tablou, gravându-mi în memorie ciudățenia lor multicoloră, în timp ce marea scotea geamătul ei

neîncetat, luând cu asalt țărmlul, în strădania-i fără de sfârșit de a scăpa dintre hotare.

Pârjolite de arșiță, bătute de vânturi, golașe și fără de sfârșit, câmpiile Dobrogei sunt pline de un farmec melancolic pentru aceia care le cunosc cu adevărat. Ne plăcea tuturor ciudățenia lor și hoinăream prin multe cotloane neștiute, descoperind cătune ciudate, cu case din chirpici și cu minaretele subțiri ale moscheilor ațintite spre cer, precum săgețile. Din cauza varietății lor, locuitorii Dobrogei trezesc întotdeauna interesul. Nu știi niciodată ce chipuri noi vei întâlni și nici peste ce așezări ciudate poți să dai.

Am ajuns astfel în sate îndepărtate, unde niște secte rusești necunoscute ridicaseră mănăstiri singuratice, în care bărbații vârstnici ai comunității slujeau ca preoți. Mi-au oferit pâine și sare; pâinile lor erau cafenii, acre la gust și împodobite cu niște desene neobișnuite. M-au dus la icoanele lor pictate în culori vii, ca să sărut chipurile sfinților celor mai venerați. Am rămas, din cătunele acestea uitate de lume, cu o impresie ciudată – o impresie de praf și de salcâmi în floare, de dangăt de clopote și mulțimi pestrițe, cu chipuri extrem de diverse. Un amestec de colibe de chirpici și bisericuțe pitite la umbră, de căsuțe sărăcicioase văruiate în alb, de câini gălăgioși și de cai de sub copitele căroră se ridicau nori de praf!

Aceste sate sunt străbătute în general de drumuri late, cenușii, uscate și pline de crăpături și gropi; casele se întind de ambele părți, printre pâlcuri de salcâmi, singurul copac ce prinde rădăcini în ținuturi atât de aride. Când înfloresc salcâmi, aerul este o minunăție îmbălsămată; învinși de greutatea florilor, copacii se apleacă sub șuvoaiele lor albe.

Nutresc o mare simpatie pentru turcii tăcuți pe care-i întâlnești în multe părți ale Dobrogei. Ei te primesc ducându-și mâna întâi la inimă și apoi la frunte; te privesc apoi cu o bunăvoință calmă, lipsită de orice curiozitate sau mirare. Îi găsești așezați în prag și nu par să aibă ceva de făcut niciodată. Prietenoși, simpatici și pitorești, aș regreta cu siguranță să-i văd dispărând.

La o distanță respectabilă, femeile lor stau în șir, pe vine, ca niște ciori de-a lungul unui zid, privind de la distanță scene la care nu îndrăznesc să ia parte, dar dacă te apropii de ele, te întâmpină cu o bucurie gălăgioasă, înconjurându-te cu exclamații pe cât de guturale, pe atât de neînțelese pentru o ureche europeană. Copiii însă te întâmpină pretutindeni, te urmăresc oriunde te îndrepti. Fetele mai ales sunt fermecător de grațioase în șalvării lor largi de bumbac, cu multele lor codițe strâns împletite, cu părul, sprâncenele și unghiile vopsite cu roșu.

În aceste ținuturi satele sunt rare și departe unele de celelalte; drumurile sunt probabil cele mai lungi dintre toate drumurile României; de

la o înălțime foarte mică le poți vedea unduindu-se la nesfârșit ca un șarpe uriaș, fără cap și coadă. Uneori sunt mărginite de pământuri arate, dar adeseori înaintează printre pustii aride, pline de ciulini, uscate și bolovănoase. Cu toate acestea, în anumite perioade ale anului, flora Dobrogei este variată și este o bucurie pentru ochi.

În peregrinările mele pe aceste drumuri nesfârșite, mi s-a întâmplat de câteva ori să pătrund în acele teritorii care deveniseră ale noastre de puțin timp; două locuri îmi rămân în minte ca fiind nemaipomenit de atrăgătoare și pline de farmec.

Unul este orașelul Balcic, iar celălalt îngusta peninsulă Caliacra, o limbă singuratică de pământ ce înaintează în mare.

Balcicul este un oraș mititel și pitoresc, care aproape că se rostogolește în mare. Așezate în mici pâlcuri dezordonate, căsuțele sale turcești o iau în jos pe râpă, ca și cum ar aluneca treptat, ademenite de apa de sub ele.

O stradă abruptă duce la un port miniatural, iar pe ambele părți faleze din piatră cenușie, cu forme ciudate de rotunde, alcătuiesc un golf deasupra căruia se întinde mica așezare, într-o pașnică izolare.

Am fost acolo doar o dată, dar am păstrat o amintire vie a aspectului său pitoresc, a localnicilor de seminiții diferite, ce se îmbulzeau în jurul meu, a fermecătoarelor sale căsuțe cocoțate, care păreau să se agațe cu dificultate de povârnișurile înguste și abrupte.

Am ajuns la Caliacra pe înserat, când soarele secufunda într-o parte a orizontului în mare, iar de partea cealaltă răsărea luna, o seceră subțire, reflectându-și paloarea eternă peste valuri.

Acolo uscatul coboară în pereți abrupti, ca niște faleze, acestea fiind însă de lut, nu de piatră. Culoarea lor e roșiatică, iar în lumina slabă a apusului păreau că lucesc cu un soi de foc lăuntric, ce le dăruia o frumusețe de neuitat.

Solul este pietros; printre bolovani cresc flori necunoscute, acoperind spațiile goale dintre ei cu viață și culoare. O cărăruie traversează această lume de piatră ducând către un far înfipt cu o demnitate singuratică, privind la vasta întindere a mării. Ceva mai jos, într-o mică scobitură a unei stânci, greu de ajuns, a fost înmormântat un sfânt. O candelă singuratică arde tot timpul lângă mormântul sfântului, prin grija acelorași mâini care aprind la căderea întunericii lumina farului pentru cei aflați noaptea pe mare.

Locul, ceasul, singurătatea, toate laolaltă m-au impresionat puternic. Am visat că voi ridica o culă, sus pe creasta cea mai îndepărtată a țărmului, acolo unde e doar o limbă îngustă, spălată pe ambele laturi de mare.

Am avut viziunea siluetei ei albe ca neaua ridicându-se pe fondul veșnic schimbător al cerului și al mării, imaginea apusurilor și răsăriturilor de soare care vor fi cu totul ale mele în acel loc, precum și cea a nopților când valurile vor părea o taină argintie sub strălucirea rece a lunii. M-am imaginat privind în jos de pe o galerie cu coloane la miile de pescăruși rotindu-se în jurul zidurilor, un abur de aripi albe în cerul de safir, sau noaptea, ca niște năluci, venind și îndepărtându-se într-un zbor fără de sfârșit, umplând bezna cu țipetele lor stranii și pline de tristețe, amestecate cu vuietul vântului!

Pentru o clipă, stând sprijinită de o stancă și cu fața îndreptată spre neliniștea fără sfârșit a mării, am trăit această iluzie, știind foarte bine că nu era decât un vis, din acelea avute într-o seară când frumusețea ți s-a strecurat în suflet...

Un alt loc încărcat de poezie în Constanța este insula lui Ovidiu. Legenda spune că poetul exilat, care cunoscuse toate onorurile la curtea împăratului Augustus, a venit să-și cânte suferința pe această insulă uitată de Dumnezeu, unde creșteau doar sălcii și care nu era nimic altceva decât un petic de pământ pierdut în mijlocul unui vast lac, despărțit de mare printr-o îngustă fâșie de pământ.

E greu de imaginat un loc mai trist și mai singuratic ca acesta; sălciile înalte, care au prins rădăcini aici, sunt singura sa podoabă, iar unica frumusețe e priveliștea nestingherită asupra mării.

Am adus-o pe Carmen Sylva în acest loc unde visase alt poet, în vremuri de demult, la gloria apusă și la ambiții prefăcute în scrum. Cu siguranță, nicăieri altundeva n-ar fi putut să cugete cu mai multă amărăciune asupra vremelniceii favorurilor de la curte și a vanității speranțelor omenești; cu adevărat, în acest loc exilul era absolut și complet.

Regina cu părul alb ca neaua cutreiera cărările pe care pășise la rândul-i marele poet, încercând să-și închipuie cum vor fi fost gândurile cuiva care, de la înălțimea faimei sale, se trezise brutal fără nimic – onoruri, privilegii și iubire. Imaginația ei, care se aprindea cu repeziciune, reconstruia deja trecutul, iar ochii i s-au umplut de lacrimi, trăind parcă tristețea cuiva pe care Destinul l-a lovit atât de crud.

O imensă roată de lemn, năpădită acum de plante cățărătoare, folosită odinioară pentru irigații, iar acum stând să putrezească, te întâmpină în mijlocul insulei, mărin și mai mult extraordinarul sentiment de abandon al locului. Roata era fără îndoială de dată mai recentă, dar aspectul ei părăsit, parcă plin de reproș, dădea impresia că aparținuse unor vremuri când insula, ce azi stă tristă și uitată sub dispoziția schimbătoare a cerului, fusese chiar casa poetului exilat.

Uneori aici vin pescari, traversând lacul plin de sălcii, strecurându-se printre ele cu bărcile lor negre, și aprind câte un foc pe mal; altfel, spiritul lui Ovidiu poate bântui printre sălciile umbroase, netulburat de glasuri omenești.

În vremea lui Ovidiu, Constanța purta numele de Tomis și era un oraș important, aflat în strânsă legătură cu așezările de pe țărmurile Asiei Minor. Mai târziu, a devenit reședință episcopală, iar Ioan de Tomis a fost un cunoscut scriitor latin la începuturile Evului Mediu.

Actualul nume al orașului, Constanța, sau Constantiniana, vine de la Constantin, împăratul Imperiului Roman de Răsărit, care l-a întemeiat din nou în secolul al V-lea, iar în secolul următor încă mai era cunoscut ca un centru important al provinciilor din Scythia Minor, sub Iustinian. Mai târziu, e doar sporadic menționat de genovezi ca port pe hărțile lor maritime.

Ținuturile din zona Constanței, sau Kustendje, cum e numită de către turci, sunt bogate în ruine, dintre care unele au fost cercetate de curând.

Una dintre cele mai importante este constituită din ruinele unui oraș, cu numele poetic de Istros, descoperite recent, între Constanța și gurile Dunării.

Istros trebuie să fi fost odinioară un port important la malul mării; de curând au fost aduse la lumină cheiuri impunătoare din marmură, dar acum el e despărțit de mare printr-o întindere lată de pământ.

Puțin câte puțin, oamenii de știință au reușit să scoată la lumina zilei interesante fundații antice, ale unor ziduri solide, temple și băi, o întreagă lume de civilizație antică, spre bucuria celor care au pasiunea cercetării trecutului.

Am vizitat Istros într-o zi toridă de toamnă, după o lungă călătorie cu mașina; am ajuns la o vastă fâșie de pământ, tivită departe, în zare, de dantela fină a mării. Era un sol nisipos, presărat cu băltoace pe alocuri, plat, plin de tristețe, năpădit de o plantă roșie, ciudată, ce îl acoperă ici-colo cu pete mari și sângerii. Un loc plin de o poezie melancolică; singuratic, arid, expus fără cruțare soarelui și vântului, nicio casă, niciun copac cât vezi cu ochii, doar dune de nisip rostogolindu-se spre mare.

Pe o arșiță înăbușitoare m-am cățarat pe ruine călăuzită de entuziastul savant care conducea săpăturile arheologice de acolo [Vasile Pârvan – n.tr.].

Nu sunt o mare cunoscătoare de antichități, informația mea științifică nu e profundă, dar imaginația vie pe care o posed mă ajută să reconstitui trecutul, iar atunci când țin în mână o cupă spartă sau un vas, folosite de oameni cu mii de ani în urmă, mă străduiesc să îmi imaginez cine le-a făcut, ale cui au fost, cine a băut din ele, minunându-mă neîncetat de felul în care

obiectele neînsuflețite au supraviețuit veacuri întregi aceluia care le-au modelat.

Istros! Cumva, numele poartă în el răsunetul anticei splendori; are o tonalitate ce impresionează în mod deosebit auzul. Parcă văd corăbii mărețe plutind pe marea albastră către cetate, la ceasul când soarele apune, corăbii cu siluete și culori diverse, ca niște păsări fantastice într-un zbor lin spre cuiburile lor. Nu pot ști ce comori aduceau ele în port, dar îmi place să visez că, în umbra aspră a pânzelor, pe punte erau adăpostite grămezi de grâne aurii și portocale, că oameni cu chipuri oacheșe aduceau din Orient prețioase mățăsuri în culori strălucitoare, în care își înveșmântau trupurile frumoase soțiile și fiicele neguțătorilor bogați. Ce repede au devenit trecut toate acestea! Îmi place să-mi imaginez forfota de pe străzile micului oraș prosper, culorile, freamătul și gălăgia, agitația voioasă când apărea o corabie în zare, cum alergau cu toții către chei, gălăgia, țipetele, râsetele, vorbele grele, poruncile, copiii desculți, cu ochii mari, umblând peste tot ca niște gură-cască. Îmi place să mă gândesc la marinarii ce-și cântau cântecele lor ciudate noaptea, când se odihneau după o zi de muncă.

Doar o închipuire de artist! Nimic nu știu despre Istros, i-am văzut doar ruinele, câteva ziduri impunătoare îngropate sub pământ, coloane prăbușite ale unui templu sau ale unei biserici de odinioară, fundațiile unor băi romane, câteva blocuri solide de marmură ce au fost probabil cheiuri; ulcioare de lut pe care le-am ținut în mână, cioburi de sticlă strânse chiar de mine de pe jos, care îmi străluceau în palmă, irizate, minunate și fragile ca niște aripi de fluturi fărâmate...

Unul dintre monumentele cele mai cunoscute, pe care l-am găsit nu departe de Constanța, este Adam-Clissi, sau «Biserica lui Adam», ori «a Omului»; un imens monument de marmură, fără o valoare artistică deosebită, dar având dimensiuni uriașe, ridicat pentru a sărbători cucerirea Daciei de către Traian. Lespezile sale de piatră sculptate, așa cum e cazul acestei categorii de monumente, reprezintă figuri de luptători; sunt figurile dacilor și ale sarmaților care luptă eroic. Este o enormă construcție rotundă, încununată de o uriașă armură și de un coif, destul de stângaci executată, dar îndeajuns de interesantă pentru a stârni discuții aprinse referitoare la semnificația ei și la perioada în care a fost executată. Profesorul german Furtwangler era de părere că acest monument datează din secolul al IV-lea, ridicat pentru a celebra o victorie împotriva goților. Această teorie s-a dovedit mai târziu a fi incorectă.

În umbra acestui impresionant monument s-a dezvoltat un oraș; vestigiile sale încă pot fi văzute, și de asemenea fundațiile unei bazilici de

mari dimensiuni, ce trebuie să fi fost cândva, mai târziu, o clădire impresionantă.

Cum nu am fost la Adamclisi, nu pot să descriu altfel decât sumar un loc pe care nu l-am văzut cu ochii mei și mă grăbesc să trec la un alt loc de pe țărmul mării, unde săpăturile recente au scos la lumină alte monumente, toate aparținând aceluiași vremuri străvechi: orașelul Mangalia.

Astăzi nu e decât o neînsemnată localitate lăsată în paragină, însă în vechime Mangalia a fost un port la mare. Mai puțin înfloritor ca Istros, avea totuși o anumită importanță și era cunoscut sub numele de Kallatis.

Și aici au fost scoase la lumina zilei ruine interesante; vestigiile unor temple sau ale unor biserici, ale unor case bogate odinioară. Au mai apărut delicate urne și ulcioare folosite pentru apă și, de asemenea, chiupuri enorme de lut, foarte voluminoase, în care se ținea probabil ulei. S-au descoperit până și mici figurine de teracotă, asemănătoare statuetelelor de Tanagra, deși mai puțin grațioase și nu la fel de artistic lucrate.

Un muzeu mic și modest, situat la malul mării, găzduiește cele mai prețioase dintre descoperiri. E doar un început; nu se poate face totul dintr-odată! Realizezi însă că acest ciudat ținut al Dobrogei mai ascunde multe comori ce vor fi scoase cândva la lumină. Oare mâinile noastre o vor face? Rămâne de văzut!

Mangalia este o așezare cât se poate de dobrogeană; o îngrămădeală de căsuțe scunde, de piatră, cu acoperișul din olane, care se risipesc pe un teren accidentat până pe malul mării, plat și interminabil, străjuit dinspre uscat de niște lacuri întinse. Aceste lacuri sunt alimentate de izvoare sulfuroase și lângă unul dintre ele au fost înjghebate niște băi destul de rustice, deoarece apele au calități curative remarcabile.

Am văslit ore în șir pe acest lac. Se răsucește și se întoarce, se îngustează și se lățește, are atât de multe forme, încât la început ești tentat să crezi că e un șirag de mai multe lacuri, dar nu se sfârșește niciodată; barca poate să lungească pe el la nesfârșit, fără să fie nevoită a se opri.

Aride și golașe sunt malurile acestui lac, ce-ți amintesc de o parabolă din Vechiul Testament. Ți-l poți cu ușurință închipui pe «fiul rătăcitor», ce își păzește turma sub un cer necruțător de fierbinte.

Ici și colo câțiva smochini cu coroana scundă se răsucesc dintre pietroaie, smochini ce niciodată nu pot crește mai mult din pricina vântului ce suflă neîncetat, ci rămân aplecați deasupra solului, de parcă ar căuta îngrijorați, cu ramurile lor ca niște șerpi, un sprijin printre bolovanii ce stau aproape să se rostogolească. O lume întregă de taine singuratic, pierdută și uitată de Dumnezeu, ce evocă imagini ale pustietăților ce înconjoară Marea Moartă.

Aproape de malul mării se ridică o veche moară de vânt, cenușie, din lemn, a cărei siluetă secundă se profilează singuratică și răbdătoare spre cer. În zilele liniștite pare doar o cutie din lemn, mucegăită, fără viață și fără vreun rost, dar îndată ce vântul începe să bată palele sale se înviorază numaidecât; parcă ar fi o uriașă și decolorată pălărie de floarea-soarelui, rotindu-se și zguduindu-se fără odihnă, căci în aceste ținuturi de la malul mării aripile morilor de vânt nu sunt făcute din scânduri solide, ci sunt compuse din nenumărate pânze mici, ce dau întregii construcții un aer plin de viață și energie. E ceva aproape fantastic la aceste pale imense, mobile, cu pânzele umflate de vânt; sunt atât de mari, încât morișca propriu-zisă aproape că dispare cu totul și nu mai vezi nimic alt ceva decât această fabuloasă floare rotundă rotindu-se de parcă ea ar dori să se miște întruna – și se mișcă din propria ei voință! Iată cum uneori, prin însăși simplitatea lor, uneltele simple ale omului devin o bucurie pentru ochii celor care știu să privească. E ușor să treci pe lângă ele și să nu le vezi, însă darul binecuvântat al zeilor e să-ți dea ochii cu ajutorul cărora frumusețile vremelnice să poată pătrunde drept în suflet.

Am văzut odată plaja din Mangalia la apus. Eram cu fața spre mare, lumea parcă șoptea în liniștea înserării, dar marea mi se năpustea spre picioare, în veșnica, nestăpânita ei neliniște. În spatele meu, soarele se cufunda în zare, ultimele lui raze luminând valurile ce se spargeau lovindu-se de țarm cu o strălucire de miracol. Talazurile erau întunecate, dar fiecare era încununat cu o creastă de spumă auriu-portocalie, sub sărutul soarelui de asfințit.

O minunată priveliște de strălucire trecătoare pe acea plajă scundă și îndepărtată, ce a durat doar câteva clipe pline de splendoare, cufundându-se apoi din nou în umbră și devenind deja o amintire, dar în același timp o nouă imagine adăugată celorlalte pe care sufletul meu de artist nu le va uita niciodată.

S-a lăsat apoi amurgul și totul a devenit cenușiu; noaptea s-a înstăpânit, măturând din calea ei toate culorile. Moara, ca un monstru ciudat, a rămas singuratică pe mal, cu palele ei nemișcate, odihnindu-se, un obiect ca o umbră, fără viață, care aștepta să-i vină din nou rândul să muncească.

Astfel îmi revin minte diferitele imagini ale litoralului nostru pierdut; ele sunt prea multe ca să pot vorbi despre toate.

Uneori era doar o senzație trecătoare creată de lumină sau de umbră, alteori o neașteptată străfulgerare de frumusețe, descoperită printre bolovani sau ștearsă cu repeziciune de norii de praf. Ori, poate, doar un mănunchi de măzărliche viorie în vreo poiană, sau un ciulin fantastic, cu câteva tulpini pline de țepi, o siluetă zveltă profilată pe imensitatea cerului, altădată un

cimitir turcesc părăsit, ce ajunsese doar un câmp singuratic presărat cu pietre de forme neregulate, stând una lângă cealaltă ca niște santinele obosite pe care nu mai vine nimeni să le schimbe. Alteori putea fi un apus glorios, ce aprindea tot cerul cu o flacără însângerată, sau o furtună ce se ridica pe mare, încrețind apele, biciuind talazurile până când crestele lor înspumate se înnegreau, sau liniștea de după o furtună, când toată lumea era cenușie, iar marea și pământul păreau istovite, odihnindu-se ca după încheierea unei bătălii. Ca într-un vis depărtat îmi amintesc o noapte cu lună. Ziua fusese agitată, avusesem o supărare cu totul neașteptată, și, ca și cum ar fi vrut să-mi arate că mă înțelege, marea era și ea neliniștită, se zbătea și palpita ca o uriașă inimă sfâșiată de durere. De sus, din splendoarea ei argintie, luna privea netulburată la neliniștea mea și la vuietul valurilor. Am simțit dintr-odată dorința de a ieși pe acea imensă masă de apă vălurită, să mă sui într-o barcă și să ajung departe, în larg, gonind pe cărarea de argint pe care luna o însemna pe crestele talazurilor.

A fost într-adevăr fantastic acel galop pe creasta valurilor, bărcuța mea cățărându-se pe fiecare talaz și aruncându-se apoi în adâncitura dintre ape ca și cum n-ar fi avut de gând să mai iasă vreodată – o coajă de nucă peste adâncul hulei. Nicio lumină, nicio limită, nicio direcție, niciun hotar; sub mine și în jurul meu, geamătul apelor răsucite, înspumate, opace, irizate și amenințătoare; deasupra capului, imensitatea cerului, îndepărtat, palid și netulburat, o cupolă cenușiu deschis cu luna atârând în centrul ei ca o fantastică lampă... și bărcuța ce înainta cu repeziciune – alunecând călăuzită de lumina ei... Astfel iubeam eu marea!².

***DOBROGEA AND THE BLACK SEA
IN THE MEMORIES OF QUEEN MARIA***

-abstract-

Key Words: Queen Maria, 1925, London, Dobrogea, Black Sea.

Queen Maria, at the urging of Nicolae Iorga, will skillfully express her thoughts about her beautiful adopted country. Published, initially, in the form of a folioton, the pages will be gathered in a volume, which was published in 1925, in London. Dobrogea with its inhabitants, with its picturesque villages and old towns, the fascinating sea will be described in pages of special sensitivity.

---

²*Ibidem*, pp. 66 - 84.